

Σὲ τί χρειάζεται, εἶπε ὁ Πολέμαρχος, νὰ τὸ βεβαιώσει ἄλλος; Ὁ ἴδιος ὁ Θρασύμαχος παραδέχεται ὅτι κάποτε-κάποτε οἱ ἄρχοντες προστάζουν πράγματα τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς βάρος τους, κι ὅτι εἶναι δίκαιο οἱ ἀρχόμενοι νὰ τὰ πράττουν αὐτά.

Αὐτό, Πολέμαρχε, συμβαίνει ἐπειδὴ ὁ Θρασύμαχος ὅρισε ὡς δίκαιο τὸ νὰ πράττει κανεὶς ὅ,τι διατάζουν οἱ ἄρχοντες.

Ὅρισε ὁμως, Κλειτοφῶντα, καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου ὡς δίκαιο. [b] Καὶ ἔχοντας ὡς βάση αὐτὲς τὲς δύο παραδοχές, δέχτηκε ἐπίσης ὅτι κάποτε-κάποτε οἱ ἰσχυροὶ διατάζουν τοὺς ἀρχομένους, καὶ λιγότερο δυνατοὺς, νὰ κάνουν πράγματα ποὺ δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἰσχυρῶν. Ἀπὸ αὐτὲς λοιπὸν τὲς παραδοχὲς θὰ ἦταν ἐξίσου δυνατό νὰ προκύψει τὸ συμπέρασμα ὅτι δίκαιο πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο ὅσο καὶ ὅ,τι ἀντιβαίνει στὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Ὅμως, εἶπε ὁ Κλειτοφῶν, ὡς συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου ἐννοοῦσε ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἴδιος ὁ ἰσχυρότερος θὰ θεωροῦσε ὡς συμφέρον του· αὐτὸ ὀφείλει νὰ πράττει ὁ πιὸ ἀδύναμος, καὶ αὐτὸ χαρακτήρισε ὁ Θρασύμαχος ὡς δίκαιο.

Δὲν τὸ εἶπε ἔτσι, ἔκανε ὁ Πολέμαρχος.

[c] Δὲν ἔχει καμία σημασία αὐτό, Πολέμαρχε, εἶπα ἐγώ. Ἄν ὁ Θρασύμαχος τὸ λέει τώρα ἔτσι, ἅς τὸ ἀποδεχθοῦμε ἔτσι ὅπως τὸ λέει. Γιά λέγε μου, Θρασύμαχε: Αὐτὸ ἤθελες νὰ πεῖς πὼς εἶναι τὸ δίκαιο —δηλαδή ὅτι εἶναι αὐτὸ ποὺ κατὰ τὴν κρίση τοῦ ἰσχυροτέρου ταυτίζεται μὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀδιάφορα ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του; Νὰ ποῦμε ὅτι ἔτσι τὸ ἐννοεῖς;

Κάθε ἄλλο, εἶπε· ἔχεις μήπως τὴν ἐντύπωση ὅτι ὡς 'ἰσχυρότερο' χαρακτηρίζω ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος λαθεύει, ὅταν λαθεύει;

Εἶχα πράγματι τὴν ἐντύπωση, εἶπα, πὼς αὐτὸ ἐννοοῦσες ὅταν συμφωνοῦσες ὅτι οἱ ἄρχοντες δὲν εἶναι ἀλάνθαστοι ἀλλὰ καμιά φορὰ κάνουν καὶ λάθη.

[d] Ὅλο κακοπιστία, εἶπε, εἶναι τὰ λόγια σου, Σωκράτη. Ὅταν γιὰ παράδειγμα κάνει κάποιος ἓνα λάθος σχετικὰ μὲ τοὺς ἀρρώστους, ἐσὺ αὐτὸν τὸν λὲς γιὰτρὸ εἰδικὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὸ στὸ ὁποῖο λαθεύει; Ἡ κάποιον ὁ ὁποῖος κάνει λάθος σὲ ἓνα λογαριασμὸ τὸν λὲς ἐσὺ αὐτὸν λογιστὴ, ὅταν πέφτει σὲ λάθος —σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ λάθος; Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ τρόπο τοῦ λέγειν ὅτι 'ὁ γιὰτρός ἔκανε λάθος' ἢ 'ὁ λογιστὴς ἔκανε λάθος' ἢ 'ὁ δάσκαλος'. Ἐγὼ νομίζω ὅτι καθέννας ἀπὸ αὐτούς, ἐφόσον πραγματικὰ εἶναι [e] ὅ,τι τὸν ἀποκαλοῦμε, δὲν λαθεύει ποτέ. Ἐτσι, γιὰ νὰ ἀκριβολογήσω —ἐπειδὴ κι ἐσὺ

μιλᾷς μετρώντας τὰ λόγια σου— κανέναν ἔμπειρον τεχνίτην δὲν πέφτει σὲ λάθος. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ ἑλλειψη γνώσεων πού λαθεύει ὅποιος λαθεύει, σὲ αὐτὸ στὸ ὁποῖο δὲν ἔχει τὴν τεχνικὴ γνώση. Ἔτσι, κανέναν τεχνίτην ἢ σοφὸς ἢ ἄρχοντα δὲν λαθεύει, ὅταν ἐλέγχει τὰ πράγματα, ὡστόσο ὅλοι μας λέμε συνήθως ὅτι ‘ὁ γιατρὸς ἔκανε λάθος’ ἢ ‘ὁ ἄρχοντας ἔκανε λάθος’. Κάπως ἔτσι λοιπὸν νὰ ἐννοήσεις τώρα καὶ τὴ δική μου ἀπάντηση. Ἄν θέλουμε ὅμως νὰ ἀκριβολογοῦμε, τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἑξῆς: ‘Ὁ ἄρχοντας, [341a] ἐφόσον εἶναι ἄρχοντας, δὲν λαθεύει, καὶ καθὼς δὲν λαθεύει, προστάζει ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του —καὶ τοῦτο ὁ ἀρχόμενος ὀφείλει νὰ τὸ πράττει.’ Ἔτσι, λέγοντας ‘δίκαιο’ ἐννοῶ αὐτὸ πού ἐννοοῦσα ἐξαρχῆς, δηλαδή τὸ νὰ πράττει κανεὶς ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο.

Καλά, Θρασύμαχε, εἶπα· φαντάζεσαι ὅτι σκόπιμα διαστρέφω τὰ λόγια σου;

Δὲν τὸ φαντάζομαι ἀπλῶς, τὸ ξέρω, εἶπε. Καὶ δὲν πρόκειται νὰ πετύχεις τίποτα· [b] γιατί οὔτε νὰ μὲ ξεγελάσεις θὰ μπορέσεις μὲ τὰ τεχνάσματά σου, οὔτε νὰ μοῦ ἐπιβάλεις τὴν ἀποψή σου στὰ ἴσα.

Δὲν θὰ τὸ ἐπιχειροῦσα κάν, εὐλογημένε μου, εἶπα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ξανασυμβεῖ μιὰ τέτοια σύγχυση, προσδιόρισε πῶς ἐννοεῖς τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν ἰσχυρότερο πού θὰ εἶναι δίκαιο ὁ λιγότερο δυνατὸς νὰ πράττει κατὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου, ὡς τοῦ πιὸ ἰσχυροῦ: Ὡς ἓναν ἃς ποῦμε ἄρχοντα ἢ ἀκριβολογώντας, ὅπως τώρα δὲ ἔλεγε;

Ἐννοῶ, εἶπε, ἓναν ἄρχοντα μὲ τὴν πιὸ ἀκριβολογικὴ σημασία τῆς λέξης. Αὐτὸ νὰ διαστρέψεις καὶ νὰ διαστρεβλώσεις, ἂν μπορεῖς —καμία χάρη δὲν σοῦ ζητάω—, ὅμως ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις.

[c] Φαντάζεσαι, εἶπα, ὅτι μοῦ ἔχει σαλέψει ἔτσι ὁ νοῦς, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσω νὰ κουρέψω ἓνα λιοντάρι ἢ νὰ ξεγελάσω τὸν Θρασύμαχο;

Τώρα δὲ τὸ ἐπιχείρησες, εἶπε, ὅμως καὶ σ’ αὐτὸ δὲν κατάφερες τίποτα.

Ἄρκετὰ μὲ αὐτά, εἶπα. Γιά πές μου ὅμως: Ἐνας γιατρὸς —μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ ἐννοια τῆς λέξης, ὅπως τὸν ὅρισες λίγο πρωτύτερα— εἶναι κάποιος πού βγάζει λεφτὰ ἢ κάποιος πού θεραπεύει ἀρρώστους; Καὶ νὰ ἐννοεῖς, φυσικά, αὐτὸν ὁ ὁποῖος πραγματικὰ εἶναι γιατρός.

Εἶναι κάποιος πού θεραπεύει ἀρρώστους.

Ἐνας καπετάνιος ὅμως; Ὁ ἀληθινὸς καπετάνιος εἶναι κυβερνήτης τῶν ναυτῶν ἢ κάποιος πού ταξιδεύει στὴ θάλασσα;

Εἶναι κυβερνήτης ναυτῶν.

[d] Τὸ γεγονὸς ὅτι βρίσκεται ἐπάνω στὸ πλοῖο τὸ ὁποῖο ταξιδεύει, δὲν εἶναι, νομίζω, κάτι ποὺ πρέπει νὰ τὸ λάβουμε ὑπόψη, οὔτε μᾶς ὑποχρεώνει νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε ὡς ναύτη. Γιατὶ δὲν τὸν χαρακτηρίζουμε 'κυβερνήτη' μὲ βάση τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι στὸ πλοῖο ποὺ ταξιδεύει ἀλλὰ μὲ βάση τὴν τεχνικὴ γνώση τοῦ καὶ τὴν ἐξουσία ποὺ ἔχει στοὺς ναῦτες.

Σωστά, εἶπε.

Γιὰ καθέναν ἀπὸ αὐτοὺς, δηλαδή γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς ναῦτες, ὑπάρχει κάτι ποὺ ἀποτελεῖ τὸ συμφέρον τους;

Βεβαίως.

Κι ἡ τέχνη, εἶπα, δὲν ἔχει γίνει ἀκριβῶς γιὰ αὐτὸν τὸ σκοπὸ, δηλαδή γιὰ νὰ τὸ ἐπιδιώκει καὶ νὰ τὸ ἐξασφαλίζει;

Γι' αὐτό, εἶπε.

Ἄραγε ὑπάρχει καὶ γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ τίς τέχνες κάτι τὸ ὁποῖο νὰ ἀποτελεῖ συμφέρον γιὰ αὐτὴν πέρα ἀπὸ τὸ νὰ ἀγγίζει, ἡ τέχνη αὐτή, τὸν ὑψιστὸ δυνατὸ βαθμὸ τελειότητας;

[e] Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Νά πῶς, εἶπα ἐγώ. Ἄν μὲ ρωτοῦσε κάποιος ἂν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὸ σῶμα τὸ ὅτι εἶναι σῶμα ἢ ἂν χρειάζεται κάτι ἐπιπλέον, θὰ τοῦ ἀπαντοῦσα ὅτι «Ἀσφαλῶς καὶ χρειάζεται. Κι ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ ἱατρικὴ τέχνη ποὺ ἔχουν βρεῖ τώρα τελευταῖα, ἐπειδὴ τὸ σῶμα μειονεκτεῖ καὶ δὲν ἐπαρκεῖ μόνο του γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ. Γιὰ νὰ τὸ ἐφοδιάζει λοιπὸν μὲ ὅ,τι εἶναι συμφέρον σὲ αὐτό, ἐπινοήθηκε πρὸς τοῦτο αὐτὴ ἡ τέχνη». Ἄν ἔδινα μιὰ τέτοια ἀπάντηση θὰ ἦταν κατὰ τὴ γνώμη σου σωστή ἢ ὄχι;

Θὰ ἦταν σωστή, εἶπε.

[342a] Τί συμβαίνει ὁμως; Εἶναι αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ ἱατρικὴ μειονεκτική; Ἔχει ἀνάγκη ἡ ὁποιαδήποτε τέχνη ἀπὸ κάποια δύναμη —ὅπως ἀκριβῶς τὰ μάτια χρειάζονται τὴν ὄψη καὶ τὰ αὐτιά τὴν ἀκοή, ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι γι' αὐτὸ ἀπαραίτητη κάποια τέχνη ἡ ὁποία νὰ κρίνει τί συμφέρει σὲ αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς τὸ παρέχει—, ὑπάρχει ἄραγε καὶ μέσα στὴν τέχνη κάποια μειονεξία τέτοια ὥστε καθεμιὰ τέχνη νὰ χρειάζεται κάποιαν ἄλλη τέχνη, ἡ ὁποία θὰ κρίνει γιὰ λογαριασμὸ τῆς προηγούμενης τί συμφέρει ἐκείνη, τὴν ἄλλη, καὶ γι' αὐτὴν πάλι, ἡ ὁποία κρίνει, μιὰ ἄλλη τέχνη ποὺ νὰ κάνει τὸ ἴδιο, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐπ' ἄπειρον; [b] Ἡ ἡ ἴδια θὰ κρίνει τὸ δικό της συμφέρον; Ἡ μήπως σταλή-θεια δὲν χρειάζεται ἐπιπροσθέτως οὔτε τὸν ἑαυτὸ της οὔτε καμία ἄλλη τέχνη προκειμένου νὰ κρίνει τί τὴν συμφέρει σχετικὰ μὲ τὴ μειονεξία της; Γιατὶ οὔτε

μειονεξία ούτε ἐλάττωμα κανένα ὑπάρχει σὲ καμία τέχνη, κι οὔτε ἀρμόζει στὴν τέχνη νὰ ἀνιχνεύει τὸ συμφέρον κάποιου ἄλλου κι ὄχι ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ δικό της ἀντικείμενο, ἐνῶ ἡ ἴδια, ὄντας σωστή τέχνη, εἶναι ὁλόγε-ρη κι ἀκέραιη, γιὰ ὅσο χρόνο ἀνταποκρίνεται μὲ πληρότητα στὴ φύση της, ἡ καθεμιὰ στὴ δική της; Καὶ τοῦτο νὰ τὸ ἐξετάσεις μὲ αὐστηρὰ ἀκριβολογικὸ πρίσμα, ὅπως λέγαμε πρωτύτερα. Εἶναι ἔτσι ἢ δὲν εἶναι;

Φαίνεται, εἶπε, ὅτι ἔτσι εἶναι.

[c] Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, ἡ ἱατρικὴ δὲν κρίνει τὸ συμφέρον τῆς ἱατρικῆς ἀλλὰ τοῦ σώματος.

Ναί, εἶπε.

Οὔτε ἡ ἵππικὴ τέχνη τὸ συμφέρον τῆς ἵππικῆς ἀλλὰ τῶν ἀλόγων· οὔτε καὶ καμιά ἄλλη τέχνη κοιτάζει τὸ δικό της συμφέρον —γιατὶ δὲν χρειάζεται νὰ τὸ κάνει αὐτὸ— ἀλλὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενό της.

Ἔτσι φαίνεται, ἀπάντησε.

Ὡστόσο, Θρασύμαχε, οἱ τέχνες κυριαρχοῦν καὶ ἐξουσιάζουν αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενό τους.

Συμφώνησε, ἂν καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία.

Συνεπῶς καμιά ἐπιστήμη δὲν κοιτάζει τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου οὔτε τὸ ἐπιβάλλει ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀσθενεστεροῦ, [d] τὸν ὁποῖο καὶ ἐξουσιάζει.

Τελικὰ συμφώνησε καὶ σ' αὐτά, ἂν καὶ ἐπιχείρησε νὰ δώσει κάποια μάχη γύρω ἀπὸ τοῦτο τὸ ζήτημα. Ὅταν ἔμεινε σύμφωνος, τὸν ρώτησα: Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι κανέναν γιατρό, στὸ βαθμὸ πὺν εἶναι γιατρός, δὲν ἐξετάζει οὔτε κι ἐπιβάλλει ὅ,τι συμφέρει τὸ γιατρὸ ἀλλὰ ὅ,τι συμφέρει τὸν ἄρρωστο; Γιατὶ ἔχουμε παραδεχτεῖ ὅτι ὁ γιατρός, μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασία τῆς λέξης, εἶναι κάποιος πὺν ἔχει ἐξουσία στὰ σώματα κι ὄχι κάποιος πὺν βγάζει χρήματα. Ἡ μήπως δὲν τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ;

Συμφώνησε.

Κι ὁ κυβερνήτης πάλι τοῦ πλοίου, μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασία τῆς λέξης, δὲν εἶναι κάποιος πὺν ἐξουσιάζει ναῦτες, κι ὄχι ἓνας ναύτης;

[e] Τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ.

Ἐνας τέτοιος λοιπὸν κυβερνήτης καὶ ἐξουσιαστής δὲν θὰ κοιτάζει καὶ δὲν θὰ ἐπιβάλλει τὸ συμφέρον τοῦ κυβερνήτη ἀλλὰ τοῦ ναύτη, τὸν ὁποῖο καὶ ἐξουσιάζει.

Συμφώνησε μὲ δυσκολία.

Ἔτσι λοιπόν, Θρασύμαχε, οὔτε καὶ κανέναν ἄλλον, ὅποιαδήποτε ἐξουσία καὶ ἂν ἔχει, κοιτάζει καὶ ἐπιβάλλει —στὸ βαθμὸ πού εἶναι ἄρχοντας— τὸ δικό του συμφέρον ἀλλὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου τὸν ὅποιο ἔχει στήν ἐξουσία του καὶ γιὰ τὸν ὅποιο ἀσκεῖ τὴν τέχνη του, καὶ ὅλα ὅσα λέει καὶ ὅσα πράττει τὰ λέει καὶ τὰ πράττει προσβλέποντας σ' αὐτόν καὶ σέ ὅ,τι συμφέρει καὶ ταιριάζει σ' αὐτόν.

[343a] Σὰν φθάσαμε λοιπόν σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο τῆς συζήτησης καὶ ἦταν σὲ ὅλους φανερό ὅτι ὁ ὀρισμὸς τοῦ δικαίου εἶχε ὀδηγηθεῖ στήν ἀντιστροφή του, ὁ Θρασύμαχος, ἀντὶ νὰ ἀπαντήσῃ, εἶπε: Γιά πές μου, Σωκράτη, σοῦ ἔχουν βάλλει παραμάνα;

Γιατί αὐτό; εἶπα ἐγώ· δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαντᾷς μᾶλλον παρὰ νὰ κάνεις τέτοιες ἐρωτήσεις;

Γιατί ἀφήνει νὰ σοῦ τρέχουν οἱ μύξες καὶ δὲν σοῦ τίς σκουπίζει, ἐνῶ ἐσὺ θές σκούπισμα —ἀφοῦ δὲν σοῦ ἔχει μάθει νὰ ξεχωρίζεις τὸ κοπάδι ἀπὸ τὸν τσοπάνο.

Μὰ σταλήθεια, γιατί τὰ λές αὐτά; ρώτησα ἐγώ.

[b] Γιατί ἐσὺ φαντάζεσαι ὅτι οἱ τσοπάνηδες καὶ οἱ γελαδάρηδες κοιτάζουν τὸ καλὸ τῶν προβάτων ἢ τῶν βοδιῶν, καὶ ὅτι τὰ θρέφουν καὶ τὰ φροντίζουν ἀποβλέποντας σὲ κάτι ἄλλο καὶ ὄχι στὸ καλὸ τῶν ἀφεντικῶν τους καὶ τὸ δικό τους, καὶ νομίζεις ὅτι καὶ οἱ κυβερνήτες στὶς πολιτεῖες, ἐννοῶ ὅσους πραγματικά κυβερνοῦν, ἔχουν κάτι ἄλλο στὸ μυαλό τους γι' αὐτοὺς τοὺς ὁποίους κυβερνοῦν ἀπ' ὅτι θὰ εἶχε κανεὶς γιὰ τὰ πρόβατα, καὶ ὅτι κάτι ἄλλο σκέφτονται μέρα καὶ νύχτα καὶ ὄχι πῶς θὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἴδιοι. [c] Καὶ εἶσαι τόσο ἀνυποψίαστος τί τρέχει μὲ τὸ δίκαιο καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἄδικο καὶ τὴν ἀδικία ὥστε δὲν ξέρεις ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκιο εἶναι σταλήθεια ἀλλωνῶν ἀγαθό: Εἶναι ἐκεῖνο πού συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο καὶ τὸν ἐξουσιαστή, ἐνῶ γι' αὐτόν ὁ ὅποιος συμμορφώνεται στὶς ἐντολές καὶ ὑποτάσσεται εἶναι ζημιὰ, καὶ ἡ ἀδικία τὸ ἀντίθετο. Καὶ κυβερνάει ὁ ἀφέντης, μὰ τὴν ἀλήθεια, τὰ κορόιδα καὶ ὅσους πᾶνε μὲ τὸ δίκιο, καὶ αὐτοί, ὑποταγμένοι, κάνουν ὅ,τι συμφέρει ἐκεῖνον, πού εἶναι ὁ πιὸ δυνατός, καὶ ὑπηρετώντας τὸν τὸν κάνουν ἐκεῖνον εὐτυχημένο, [d] τὸν ἑαυτό τους ὅμως οὔτε τόσο δά. Καὶ τὸ πρᾶγμα, ἀφελέστατε Σωκράτη, πρέπει νὰ τὸ δεῖς ἔτσι, ὅτι δηλαδὴ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος συγκριτικὰ μὲ τὸν ἄδικο βγαίνει πάντοτε χαμένος. Πρῶτον στὶς ἰδιωτικὲς συμφωνίες τοῦ ἐνὸς μὲ τὸν ἄλλο, ὅποτε συμβεῖ ἓνας δίκαιος νὰ ἔχει δοσοληψία μὲ ἓναν ἄδι-

κο, πουθενά δὲν θὰ δεῖς, στὸ τέλος τῆς δοσοληψίας, νὰ ἔχει βγεῖ κερδισμένος ὁ δίκαιος συγκριτικὰ μὲ τὸν ἄδικο ἀλλὰ *μόνο* ζημιωμένος. Ἐπειτα πάλι στὶς σχέσεις τους μὲ τὸ δημόσιο, καὶ ὅταν εἶναι νὰ δώσουν κάποιες εἰσφορές, ὁ δίκαιος γιὰ ἴση περιουσία δίνει περισσότερα, ἐνῶ ὁ ἄδικος λιγότερα, καὶ ὅταν εἶναι νὰ πάρουν, [e] ὁ δίκαιος δὲν ἔχει κανένα ὄφελος ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ ἄδικος ἔχει μεγάλο. Κι ἔτσι, ὅταν καθένας ἀπὸ τοὺς δύο κατέχει κάποιο ἀξίωμα, μὲ τὸν δίκαιο συμβαίνει, ἀκόμη κι ἂν δὲν ὑποστῇ καμιὰ ἄλλη ζημιὰ, νὰ πηγαίνουν οἱ δουλειὲς στὸ χειρότερο, ἐπειδὴ θὰ τὶς παραμελεῖ, καὶ νὰ μὴν ἀντλεῖ κανένα ὄφελος ἀπὸ τὸ δημόσιο, ἐπειδὴ εἶναι δίκαιος, κι ἐπιπλέον νὰ γίνεται μισητὸς στοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γνωστούς, καθὼς δὲν θὰ ἔχει καμιὰ διάθεση νὰ τοὺς ἐξυπηρετεῖ παραβαίνοντας τὸ δίκιο· ἐνῶ γιὰ τὸν ἄδικο ἰσχύει σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὸ ἀντίθετο. Καὶ φυσικὰ ἐννοῶ αὐτὸν [344a] γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦσα τώρα δά, αὐτὸν δηλαδὴ ποὺ μπορεῖ νὰ συμπεριφέρεται μὲ ἀπληστία. Αὐτὸν νὰ κοιτᾶς, ἂν θέλεις νὰ κρίνεις πόσο περισσότερο τὸν συμφέρει στὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ νὰ εἶναι ἄδικος ἀπ' ὅτι νὰ εἶναι δίκαιος. Κι ὁ εὐκολότερος τρόπος νὰ τὸ διαπιστώσεις αὐτὸ εἶναι ἂν πᾶς στὴν πιὸ ὀλοκληρωμένη μορφή ἀδικίας, αὐτὴν ποὺ κάνει ἀπέραντα εὐτυχισμένο ἐκεῖνον ποὺ ἀδίκησε καὶ ἀπέραντα ἀξιολύπητους ἐκείνους ποὺ ἀδικήθηκαν καὶ ποὺ οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἔθελαν νὰ ἀδικήσουν. Πρόκειται γιὰ τὸ τυραννικὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖο δὲν ἀφαιρεῖ λίγο-λίγο ἀπὸ τὸν ἄλλο, πότε κρυφὰ πότε μὲ τὴ βία, τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια καὶ τὰ ἀτομικὰ καὶ τὰ δημόσια, ἀλλὰ *ὅλα μαζί!* [b] Ἔστω κάτι ἀπὸ αὐτὰ ἂν διαπράξει κάποιος καὶ τὸν πιάσουν, τὸ πληρώνει ἀκριβὰ καὶ ὑφίσταται τοὺς πιὸ μεγάλους ἐξευτελισμούς —κι ὅσους διαπράξουν κάποιο ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀδικήματα τοὺς λένε ἱερόσυλους, ἀπαγωγεῖς, διαρρηκτες, κλέφτες, λωποδύτες—, ἂν ὅμως κάποιος ἀρπάξει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν πολιτῶν κι αὐτοὺς τοὺς ἴδιους καὶ τοὺς ὑποδουλώσει, τότε ἀντὶ γι' αὐτὰ τὰ ἀτιμωτικά ὀνόματα τοὺς λένε καλὸτυχους καὶ τρισευτυχισμένους, [c] ὄχι μόνον οἱ συμπολίτες τους ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι τυχὸν θὰ μάθουν γιὰ αὐτὸν ὅτι διέπραξε τὴν ἀδικία πέρα γιὰ πέρα, ὀλόκληρη. Γιατὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι φοβοῦνται ὄχι μήπως ἀδικήσουν ἀλλὰ μήπως γίνουν οἱ ἴδιοι θύματα τῆς ἀδικίας, γι' αὐτὸ κατακρίνουν τὴν ἀδικία —ὅσοι τὴν κατακρίνουν. Ἔτσι, Σωκράτη, ἡ ἀδικία εἶναι κάτι πιὸ δυνατό, κάτι πιὸ ταιριαστὸ σ' ἓναν ἐλεύθερο ἄνθρωπο, σ' ἓναν ἄνθρωπο μὲ ἀρχοντιά, ἀπ' ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένη ἀδικία, κι ὅπως ἔλεγα στὴν ἀρχή, δίκιο εἶναι αὐτὸ ποὺ συμφέρει τὸν πιὸ ἰσχυρό, καὶ ὡς ἄτομα μᾶς συμφέρει καὶ μᾶς ὠφελεῖ τὸ ἄδικο.

[d] Μόλις τὰ 'πε αὐτὰ ὁ Θρασύμαχος ἐτοιμαζόταν νὰ φύγει, ἀφοῦ ἄδειασε σὰν λουτράρης μεμιᾶς στ' αὐτιά μας ἓνα ποτάμι λόγια· οἱ ἄλλοι ὅμως ποὺ ἦσαν ἐκεῖ δὲν τὸν ἄφησαν ἀλλὰ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ μείνει καὶ νὰ δώσει ἐξηγήσεις πᾶν ὃ αὐτὰ ποὺ εἶχε πεῖ. Καὶ μάλιστα κι ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν παρακάλεσα πολὺ καὶ τοῦ εἶπα: Βρὲ εὐλογημένε Θρασύμαχε, πῶς ἐτοιμάζεσαι, ἔχοντας ὅσο θὰ 'πρεπε ἢ προτοῦ κι ὁ ἴδιος μάθεις ἂν εἶναι ἔτσι ὅπως τὰ λὲς ἢ ὄχι; [e] Ἡ τοῦ βίου γενικά, πῶς θὰ μπορούσε δηλαδή καθένας μας νὰ ζήσει μιὰ ζωὴ ποὺ πραγματικὰ νὰ ἀξίζει;

Ἐγώ, ἔκανε ὁ Θρασύμαχος, ἔχω τάχα ἄλλη γνώμη γι' αὐτό;

Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση δίνεις, εἶπα —ἦ, ἔστω, ὅτι δὲν νοιάζεσαι γιὰ μᾶς κι ὅτι ἀδιαφορεῖς ἂν θὰ ζήσουμε ζωὴ χειρότερη ἢ καλύτερη ἔχοντας ἄγνοια γιὰ αὐτὸ ποὺ ἐσὺ λὲς ὅτι τὸ ξέρεις. Ὅμως, καλέ μου ἄνθρωπε, κάνε τὸν κόπο καὶ φανέρωσε το μᾶς [345a] —δὲν θὰ πάει χαμένος ὁ κόπος σου ποὺ θὰ μᾶς εὐεργετήσεις, τόσοι ποὺ εἴμαστε— γιατί ἐγὼ βέβαια, σὲ ὅ,τι μὲ ἀφορᾷ, σοῦ λέω ὅτι δὲν ἔχω πεισθεῖ κι ὅτι δὲν πιστεύω πῶς ἡ ἀδικία εἶναι πιὸ ἀποδοτικὴ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, ἀκόμη κι ἂν τὴν ἀφήνει κανεὶς ἐντελῶς ἐλεύθερη καὶ δὲν τὴν ἐμποδίζει νὰ κάνει ὅ,τι θέλει. Ὡστόσο, ἀγαπητέ, ἄς ὑποθέσουμε ὅτι κάποιος εἶναι ἀδικος κι ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ διαπράττει ἀδικίες εἴτε κρυφὰ εἴτε φανερὰ χρησιμοποιοῦντας βία, ἐμένα πάντως δὲν μὲ πείθει ὅτι αὐτὸ εἶναι πιὸ κερδοφόρο ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Αὐτὰ τὰ συμμαρτυροῦν, ἴσως, [b] καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ μᾶς, ὄχι μόνον ἐγώ. Ἐτσι, εὐλογημένε ἄνθρωπε, δεῖξε μας μ' ἓναν τρόπο ἀρκούντως πειστικὸ ὅτι δὲν κρίνουμε σωστὰ ὅταν θεωροῦμε τὴ δικαιοσύνη προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀδικία.

Μὲ ποιὸν τρόπο, εἶπε, νὰ σὲ πείσω; Ἄν δὲν ἔχεις πεισθεῖ μὲ ὅσα τώρα δὲ ἔλεγα, τί ἄλλο νὰ σοῦ κάνω; Ἡ θὰ 'πρεπε μήπως νὰ πάρω τὰ ἐπιχειρήματά μου καὶ νὰ σοῦ τὰ βάλω μέσα στὸ κεφάλι;

Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, εἶπα· μὴν τὸ κάνεις· πρῶτα ὅμως νὰ μένεις σταθερὸς σὲ ὅσα εἶπες, ἦ, ἂν ἀλλάζεις γνώμη, νὰ τὴν ἀλλάζεις φανερὰ καὶ νὰ μὴν πηγαίνεις νὰ μᾶς ξεγελάσεις. Βλέπεις ὅμως τώρα, Θρασύμαχε —γιατὶ καλὸ εἶναι [c] νὰ ξαναδοῦμε ὅσα εἰπώθηκαν πρωτύτερα—, ὅτι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἀναφέρθηκες στὸ γιατρὸ μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασία τοῦ ὅρου, ἔπειτα, ὅταν ἀναφέρθηκες στὸν ἀληθινὸ τσοπάνο, νόμισες ὅτι δὲν ἦταν πιά ἀπαραίτητο νὰ τηρήσεις αὐτὴ τὴν ἀκριβολογία ἀλλὰ πιστεύεις γι' αὐτὸν ὅτι, στὸ βαθμὸ

πὺν εἶναι τοσπάνος, φροντίζει τὰ πρόβατα ἔχοντας γιὰ στόχο τοῦ ὅχι ὅ,τι εἶναι πιὸ καλὸ γιὰ τὰ πρόβατα ἀλλὰ τὸ φαγοπότι, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κάποιον καλεσμένο σὲ γεῦμα, ἢ πάλι τὸ πούλημα, σὰν νὰ ἦταν ἔμπορος κι ὅχι ποιμένας. [d] Ὡστόσο ἡ ποιμενικὴ τέχνη δὲν νοιάζεται, ἀσφαλῶς, γιὰ κανένα ἄλλο πράγμα παρὰ μόνο γι' αὐτὸ πὺν ἔχει ἀναλάβει νὰ φροντίζει, πῶς δηλαδὴ θὰ ἐξασφαλίζει ὅ,τι εἶναι τὸ πιὸ καλὸ γι' αὐτὸ —γιατὶ ὅ,τι χρειάζεται προκειμένου νὰ εἶναι ἡ ἴδια ἄριστη, αὐτὸ βέβαια τὸ ἔχει ἤδη βρεῖ, ἐφόσον ὡς ποιμενικὴ τέχνη δὲν ὑστερεῖ σὲ τίποτα. Κι αὐτὸ λοιπὸν μὲ ἔκανε νὰ πιστέψω τώρα ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συμφωνήσουμε πῶς κάθε ἐξουσία δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ κανενὸς ἄλλου τὸ καλὸ παρὰ μόνο γιὰ τὸ καλὸ ἐκείνου [e] τὸ ὁποῖο ἐξουσιάζεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῶν φροντίδων της, εἴτε γιὰ δημόσια ἐξουσία πρόκειται εἴτε γιὰ ἰδιωτικὴ. Πιστεύεις ἐσὺ ὅτι οἱ ἄρχοντες στίς πολιτεῖες, ἐννοῶ τοὺς ἀληθινοὺς ἄρχοντες, ἐξουσιάζουν μὲ τὴ θέλησή τους;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύω ἀπλῶς, τὸ ξέρω!

Γιὰ δὲς ὅμως, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ. Δὲν ἔχεις προσέξει ὅτι τίς ἄλλες ἐξουσίες δὲν θέλει κανέναν νὰ τίς ἀσκεῖ ἐξ ἰδίας βουλήσεως ἀλλὰ ζητοῦν ὅλοι μισθό, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας [346a] ἀλλὰ μόνον οἱ ἀρχόμενοι; Ἀπάντησέ μου, εἶπα, σὲ τοῦτο: Κάθε φορὰ πὺν λέμε γιὰ μιὰ τέχνη ὅτι ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ, δὲν τὸ λέμε αὐτὸ λαμβάνοντας ὡς βάση τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δύναμή της ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ; Καί, γιὰ νὰ καταλήξουμε κάπου, μὴ μοῦ δώσεις, βρὲ εὐλογημένε, μιὰν ἀπάντηση πὺν νὰ ἀντιβαίνει σὲ ὅσα πιστεύεις.

Πραγματικά, εἶπε, βάσει αὐτοῦ ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ὄφελος πὺν μᾶς προσφέρει καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς εἶναι κάτι ἰδιαίτερο καὶ ὅχι κοινὸ σὲ ὅλες, λ.χ. ἡ ἰατρικὴ προσφέρει ὑγεία, ἡ τέχνη τοῦ κυβερνήτη ἀσφάλεια στὴν πλεύση καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο οἱ ἄλλες τέχνες· σωστά;

Βεβαίως.

[b] Ὅμοια λοιπὸν καὶ ἡ τέχνη τοῦ πορισμοῦ χρημάτων προσφέρει μισθό· ἔτσι; Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ δική της δύναμη· ἢ μήπως ἐσὺ λὲς ὅτι ἡ ἰατρικὴ τέχνη καὶ ἡ τέχνη τοῦ κυβερνήτη ταυτίζονται; Οὔτε πάλι, ἐφόσον θέλεις νὰ κάνουμε ἀκριβεῖς διακρίσεις ὅπως πρότεινες, ἂν ἓνας καπετάνιος βρῖσκει τὴν ὑγεία του, ἐπειδὴ τὸ ταξίδι στὴ θάλασσα τοῦ κάνει καλὸ, αὐτὸ εἶναι λόγος γιὰ νὰ ἀποκαλεῖς τὴν τέχνη τοῦ «ἰατρική»· νομίζεις;

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Οὐτε καὶ τὴν τέχνη τοῦ πορισμοῦ χρημάτων, ἂν κάποιος βρῖσκει τὴν ὑγεία του παίρνοντας μισθό.

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἰατρικὴ θὰ τὴν χαρακτηρίζεις τέχνη πορισμοῦ χρημάτων ἂν κάποιος παίρνει χρήματα καθὼς θεραπεύει;

[c] Ὁχι, εἶπε.

Παραδεχτήκαμε λοιπὸν ὅτι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ καθεμιᾶ τέχνη εἶναι κάτι ἰδιαίτερο.

Ἄς ποῦμε, εἶπε.

Ἄν λοιπὸν συμβαίνει νὰ ἔχουν ὅλοι οἱ τεχνίτες ἀπὸ κοινοῦ κάποια ὠφέλεια, εἶναι φανερό ὅτι ἡ ὠφέλεια αὕτῃ προκύπτει ἀπὸ κάτι ἐπιπρόσθετο πού τὸ χρησιμοποιοῦν ὅλοι τους ἀπὸ κοινοῦ.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Λέμε δηλαδή ὅτι ἡ ὠφέλεια πού ἔχουν οἱ διάφοροι τεχνίτες παίρνοντας χρήματα προκύπτει γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἐπιπρόσθετη χρῆση τῆς τέχνης τοῦ νὰ πορίζεσαι χρήματα.

Συμφώνησε μὲ δυσκολία.

[d] Ἐπομένως ἡ ὠφέλεια αὕτῃ πού ὑπάρχει γιὰ καθένα τεχνίτη, δηλαδή τὰ χρήματα τὰ ὅποια παίρνει ὁ τεχνίτης, δὲν προκύπτει ἀπὸ τὴν τέχνη του, ἀλλὰ, ἂν τὸ ἐξετάσουμε ἀκριβῶς, ἡ ἰατρικὴ μὲν φέρνει ὑγεία, ἡ τέχνη ὅμως τοῦ πορισμοῦ χρημάτων φέρνει τὴν ἀμοιβή, καὶ ἡ οἰκοδομικὴ πάλι τέχνη φτιάχνει τὸ σπίτι, ἡ τέχνη ὅμως τοῦ πορισμοῦ χρημάτων πού τὴν συνοδεύει φέρνει τὰ χρήματα, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅλες οἱ ἄλλες τέχνες ἐκτελοῦν τὸ ἔργο τους, καθεμιὰ τὸ δικό της, καὶ καθεμιὰ τους ὠφελεῖ αὐτὸ τὸ ὅποιο εἶναι ταγμένη νὰ φροντίζει. Ἄν ὅμως τὴν τέχνη δὲν τὴν συνοδεύει καὶ κάποια ἀμοιβή, ὑπάρχει τότε γιὰ τὸν τεχνίτη κάποια ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἄσκηση τῆς τέχνης;

Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει, εἶπε.

[e] Ἄρα δὲν τοῦ ἀποφέρει κανένα ὄφελος ἡ τέχνη, ἅμα αὐτὸς δουλεύει χάρισμα.

Νομίζω.

Ἐπομένως, Θρασύμαχε, τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἔχει γίνει κιόλας φανερό, ὅτι καμία τέχνη καὶ καμία ἀρχὴ δὲν φροντίζει γιὰ τὸ δικό της ὄφελος ἀλλὰ, ὅπως λέγαμε πρωτύτερα, φροντίζει γιὰ τὸ ὄφελος ἐκείνου τὸ ὅποιο εἶναι στήν

ἐξουσία της, καὶ δίνει τὶς ἐντολὲς της ἀποβλέποντας στὸ νὰ ἐξασφαλίσαι τὸ συμφέρον *ἐκείνου*, πού εἶναι καὶ τὸ ἀσθενέστερο, κι ὄχι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κι ἐγώ, φίλε Θρασύμαχε, ἔλεγα τώρα δὲ ὅτι κα-
νένας δὲν ἔχει αὐτοπροαίρετα τὴ διάθεση νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ἀναλαμβάνει νὰ διορθώσῃ τὰ στραβά τῶν ἄλλων [347a] ἀλλὰ ζητάει ἀμοιβή, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ὅποιος σκοπεύει νὰ ἀσκήσῃ σωστά τὴν τέχνη δὲν πράττει ποτὲ ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του οὔτε δίνει τέτοιες ἐντολές — ἐφόσον οἱ ἐντολές του θὰ εἶναι σύμφωνες μὲ τὴν τέχνη — ἀλλὰ ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ *ἐκεῖνο* πού ἔχει στὴν ἐξουσία του. Αὐτὴ, καθὼς φαίνεται, εἶναι ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ὅσοι πρόκειται νὰ ἀποφασίσουν νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία πρέπει νὰ ἔχουν μιὰ ἀνταμοιβή, εἴτε χρηματικὴ εἴτε κάποια τιμητικὴ διάκριση ἢ μιὰ τιμωρία, ἂν δὲν τὴν ἀσκήσουν.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό, Σωκράτη; ρώτησε ὁ Γλαύκων· γιατί ἐγὼ τὶς δύο ἀμοιβές τὶς ξέρω, τὴν τιμωρία ὅμως πῶς τὴν ἐννοεῖς καὶ πῶς τὴν συγκαταλέ-
γεις στὴ μεριὰ τῆς ἀμοιβῆς; Αὐτὸ δὲν τὸ ἔχω ἀντιληφθεῖ.

Ἄρα, εἶπα ἐγώ, δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ποιά εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν ἀρίστων, αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία [b] οἱ πιὸ ἀξιόλογοι ἄνθρωποι ἀναλαμβάνουν νὰ κυβερ-
νοῦν, ὅταν ἔχουν τὴ διάθεση νὰ κυβερνοῦν. Ἡ μήπως δὲν ξέρεις ὅτι τὸ νὰ εἶναι κάποιος φιλόδοξος καὶ φιλοχρήματος θεωρεῖται ἀλλὰ καὶ εἶναι ντροπὴ;
Τὸ ξέρω, εἶπε.

Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸ λόγο, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄξιοι ἄνθρωποι δὲν ἐπιδιώκουν τὴν ἐξουσία οὔτε γιὰ τὰ χρήματα οὔτε γιὰ τὴ δόξα· γιατί οὔτε πληρωμένοι θέλουν νὰ χαρακτηριστοῦν, εἰσπράττοντας φανερά μισθὸ γιὰ τὸ ἀξίωμά τους, οὔτε κλέφτες, ἀποκομίζοντας κρυφὰ κέρδος ἀπὸ αὐτό. Οὔτε πάλι γιὰ τὴ δόξα· γιατί δὲν εἶναι φιλόδοξοι. Πρέπει λοιπὸν [c] νὰ ὑπάρχει κάποιος ἀναγκασμὸς γι' αὐτοὺς καὶ κάποια τιμωρία προκειμένου νὰ θελήσουν νὰ ἀσκήσουν ἐξου-
σία — ἔτσι πού σχεδὸν νὰ θεωρεῖται ντροπὴ νὰ ἀναλάβει κανεὶς μὲ τὴ θέλησή του κυβερνητικὸ ἀξίωμα προτοῦ νὰ ἔξαναγκαστεῖ νὰ τὸ πράξῃ —, κι ἡ πιὸ μεγάλη τιμωρία ἐδῶ εἶναι νὰ τὸν ἐξουσιάζῃ κάποιος χειρότερός του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος δὲν θὰ ἔχει τὴ διάθεση νὰ κυβερνᾷ. Ἀπὸ φόβο γιὰ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τιμωρία δέχονται κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία οἱ ἄξιοι ἄνθρω-
ποι, ὅταν καμιά φορὰ συμβεῖ νὰ πάρουν ἐξουσία στὰ χέρια τους, καὶ ἀναλαμ-
βάνουν τότε νὰ κυβερνήσουν ὅχι μὲ τὴν ἰδέα ὅτι τοὺς περιμένει ἐκεῖ κάτι καλὸ ἢ ὅτι θὰ καλοπεράσουν ἀλλὰ σὰν νὰ προχωροῦν [d] σὲ κάτι πού εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ πράξουν καὶ πού δὲν ἔχουν κάποιους καλύτερους τοὺς ἢ ἔστω